

การจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว
ชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
Management of Cultural Capital Knowledge
of Long-tailed Boats in Khlong Bang Chueak Nang
Community in Bangkok Province

พิมพ์รัก รัตนการกิจ / Pimruk Rattanakarnkit¹

พัฒนชิตา เดชครุฑ / Phunchita Detkrut¹

พนมศักดิ์ สุวิสุทธิ / Panomsak Suvisuit¹

Received: Feb. 28, 2024 Revised: Apr. 25, 2024 Accepted: Jun. 6, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว 2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว ชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง 3 กลุ่ม คือ 1. ผู้สืบทอดจากชุมชน 2. ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน และ 3. นักวิชาการด้านวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ฐานองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง ประกอบด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ 3 ประเภท คือ

¹คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

1. ทุนที่ฝังอยู่ในตัวคน คือ ประวัติของเรือหางยาว พัฒนาการของเรือหางยาว และความเชื่อเกี่ยวกับเรือหางยาว 2. ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปธรรม คือ รูปลักษณ์ของเรือหางยาว และ 3. ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน คือ ความเป็นวิถีชุมชนในการดำเนินชีวิตร่วมกับเรือหางยาว การศึกษานี้จำแนกกระบวนการจัดการองค์ความรู้ของเรือหางยาวได้ 6 กระบวนการ ตามกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ กล่าวคือ 1. การบ่งชี้ความรู้ 2. การสร้างและแสวงหาความรู้ 3. การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ 4. การเรียนรู้ 5. การแลกเปลี่ยนความรู้ และ 6. การประยุกต์ใช้ความรู้

ผลการวิจัยยังให้ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง ควรเริ่มจากความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลหรือผู้สืบทอดวัฒนธรรมมากที่สุด เนื่องจากคนเป็นผู้ทำให้เกิดความรู้ ตลอดจนการนำความรู้ทางวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ นอกจากนี้กระบวนการและเทคโนโลยียังเป็นส่วนสำคัญต่อการส่งผ่านความรู้ ฝังลึกไปสู่ความรู้ชัดแจ้ง โดยการใช้เป็นช่องทางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ จนเกิดการสงวนรักษาวัฒนธรรมจนนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดให้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวมีการสืบทอดอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การจัดการองค์ความรู้ ทุนทางวัฒนธรรม เรือหางยาว

Abstract

This research aimed to 1) study the management process of cultural capital knowledge of long-tail boats and 2) provide further suggestions for knowledge management of long-tail boats in Khlong Bang Chueak Nang Community, Bangkok Province. The data were collected using the qualitative approach and content analysis methods for data analysis by interviewing 3 groups of stakeholders in Khlong Bang Chueak Nang Community: 1) the

inheritors in the community 2) community leaders and community boards and 3) cultural scholars.

The result revealed that the knowledge base of long-tailed boats of Khlong Bang Chueak Nang Community consisted of 3 types of cultural capital: 1) embodied state including history, development, and beliefs regarding long-tail boats. 2) objectified state including the appearance of long-tail boats and 3) institutionalization state including the community way of living with long-tail boats. The study specified the 6 processes of knowledge management based upon the framework as follows: 1) knowledge identification 2) knowledge creation and acquisition 3) knowledge storage and access 4) learning 5) knowledge sharing and 6) knowledge application.

The study also suggested that the knowledge management of long-tail boats in Khlong Bang Chueak Nang Community should be initiated from the tacit knowledge embedded in an individual or the inheritor of the cultural heritage as they are the ones who create knowledge as well as applying cultural knowledge to benefit. In addition, the process and technology are important for transmitting its tacit knowledge into the explicit knowledge. It served as the channel for disseminating the knowledge leading to safeguarding and promoting such cultural capital of long-tail boats continuously and sustainably.

Keywords : knowledge management, cultural capital, long-tailed boats

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี จากผลสำรวจการจัดอันดับประเทศที่ร่ำรวยมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุดในโลก ประจำปี 2564 โดยหน่วยงานของบริษัทสื่อสารการตลาดระดับโลกและ The Wharton School แห่งมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย สหรัฐอเมริกา (University of Pennsylvania) พบว่า ประเทศไทยติดอันดับ 7 ประเทศที่ร่ำรวยมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุดในโลก ประจำปี 2564 (รัฐบาลไทย, 2564) ซึ่งมรดกวัฒนธรรมของประเทศไทยเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมของไทยสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศได้อย่างมหาศาล จึงทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้อย่างยั่งยืน โดยทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทยเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่อยู่ในเชิงรูปธรรมและนามธรรม โดยทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงรูปธรรมเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม เป็นต้น รวมถึงผลงานทางด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น ภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี และภาพยนตร์ เป็นต้น และทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงนามธรรม ซึ่งทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต และแนวทางปฏิบัติ เป็นต้น (อรุณี ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์, 2554)

ถึงแม้ทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทยจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ในบริบทปัจจุบันแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทยไม่สามารถเข้าถึงทุกพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมได้ อีกทั้งยังขาดความร่วมมือจากประชาชน ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ บางพื้นที่ขาดการสนับสนุน ไม่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะนำมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ ซึ่งในหลายพื้นที่ของจังหวัดกรุงเทพมหานครมีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ได้ แต่กลับถูกละเลยในกระบวนการจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ซึ่งกระบวนการจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมถือว่าเป็นกลไกกระบวนการหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้ทุนทางวัฒนธรรมเกิดการรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบจนก่อให้เกิดคุณค่า

พร้อมนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการจัดการความรู้จะเป็นส่วนช่วยให้เกิดการสงวนรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรมในหลาย ๆ พื้นที่ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา

โดยชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง ถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญทางฝั่งธนบุรีที่เต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ผสมผสานเสน่ห์ของศิลปวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งเรือหางยาวถือว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้พื้นที่บริเวณย่านคลองบางเชือกหนังเกิดสังคมวิถีชีวิตจนนำไปสู่วัฒนธรรมแห่งสายน้ำ แม้ว่าในปัจจุบันความสำคัญในการใช้เรือหางยาวจะยังคงอยู่ แต่การแปรผันตามบริบทสังคมหรือยุคสมัยก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้องค์ความรู้ของเรือหางยาวบริเวณชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังเริ่มลดเลือนหายไป ดังนั้นการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวจึงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาให้แหล่งชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังสามารถใช้อองค์ความรู้ที่มีในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมสู่ความยั่งยืนและความคงอยู่ของพื้นที่ได้ต่อไป

จากข้อความในข้างต้นผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและปัญหาที่เกิดขึ้น การศึกษาเรื่องการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร จะเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวที่มีอยู่ของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังและมีการจัดการทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้เกิดคุณค่าอย่างเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นชุมชนย่านนี้ อีกทั้งทำให้ผู้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างมากยิ่งขึ้น ตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชนให้ยังคงอยู่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว ชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร

แนวคิดการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ คือ กระบวนการในการจัดการข้อมูลที่ได้มาจากการรวบรวมและกลั่นกรองผ่านทางเครื่องมือระบบสารสนเทศที่สามารถจัดเก็บข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดการความรู้เป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งในวิธีการที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้องค์กรสามารถพัฒนาการเข้าถึงระบบข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (วิจารณ์ พานิช, 2546, น.77-78) โดยประเภทของการจัดการความรู้สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) หรือความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลเป็นความรู้ที่อาจเกิดจากประสบการณ์ ประสบการณ์ หรือการเรียนรู้ ซึ่งความรู้ประเภทนี้จะไม่สามารถจับต้องได้ และไม่มีารตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษร แต่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้จากการสังเกตและเลียนแบบ ส่วนความรู้อีกประเภทหนึ่ง คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการบันทึกหรือตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือ เอกสาร ตำรา สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งความรู้ประเภทนี้สามารถจับต้องได้ง่ายและเข้าถึงได้อย่างสะดวก (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, น.27)

โดยการจัดการความรู้มีกระบวนการจัดการความรู้หลายกระบวนการ และนักวิจัยแต่ละท่านได้กำหนดกระบวนการที่แตกต่างกันไป แต่สุดท้ายแล้วจะต้องนำกระบวนการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และทำให้องค์กรมีความรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการจัดการความรู้มานั้นทำให้ทราบว่ายังมีนักวิชาการอีกจำนวนมากที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนหรือกระบวนการจัดการความรู้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กระบวนการจัดการความรู้จากนักวิชาการ

นักวิชาการ	กระบวนการจัดการความรู้										
	การบ่งชี้	การแสวงหา	การสร้าง	การกลั่นกรอง	การจัดระบบ	การแลกเปลี่ยน	การเรียนรู้	การจัดเก็บ	การนำไปใช้	การประเมิน	การเข้าถึง
กษิต์เดช เนื่องจำนงค์ (2563)	✓		✓			✓	✓	✓	✓		✓
กรีติ ศยียงยง (2549)			✓		✓	✓		✓	✓		
บดินทร์ วิจารณ์ (2547)	✓	✓	✓		✓	✓			✓		
วิจารณ์ พานิช (2548)	✓	✓	✓	✓		✓			✓		
สมชาย นำประเสริฐชัย (2558)	✓	✓	✓			✓		✓	✓		
ผู้วิจัย	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓

(ที่มา : พิมพรัถ รัตนการกิจ, 2566)

ผู้วิจัยได้เลือกกระบวนการจัดการความรู้ของ กษิต์เดช เนื่องจำนงค์ (2563, น.221) มาประยุกต์ใช้กับงานวิจัย เนื่องจากผู้วิจัยเล็งเห็นว่าเป็นกระบวนการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพกับงานวิจัย โดยมีทั้งสิ้น 6 กระบวนการ ได้แก่ การบ่งชี้ การสร้างและแสวงหา การจัดเก็บและเข้าถึง การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน และการประยุกต์ใช้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะมีองค์ประกอบของการจัดการความรู้ที่สำคัญที่จะใช้เป็นแนวทางในกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งองค์ประกอบของการจัดการความรู้ เป็นผลสำเร็จของการจัดการความรู้เกิดจากการร่วมมือของ 1. คน (People) เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดและเป็นกลยุทธ์หลักที่จะสร้างความมั่นคงทางด้านความรู้ให้คงอยู่ต่อไปได้ ซึ่งคนจะต้องมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนตัวเองตามสถานการณ์ รวมถึง

จะต้องมีการพัฒนาทักษะของตนเองเพื่อเพิ่มพูนความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ โดยสมองของมนุษย์คิดเป็นร้อยละ 80 และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศคิดเป็นร้อยละ 20 เนื่องจากกระบวนการจัดการความรู้เป็นหัวใจหลักของการดำรงอยู่ของความรู้ทั้งปวง 2. กระบวนการ (Process) เป็นวิธีการหรือขั้นตอนในการดำเนินการ โดยมีลำดับขั้นตอนที่เชื่อมโยงกันซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ต้องมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ที่มีแบบแผนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพต่อองค์ความรู้ที่ยั่งยืนและ 3. เทคโนโลยี (Technology) เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาโครงสร้างและพื้นฐานของความรู้ให้เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร ซึ่งระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจะเป็นส่วนช่วยสำคัญของคนในการจัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวบรวมหรือนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างสะดวกและสามารถจัดเก็บความรู้ให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (น้ำทิพย์ วิภาวิน, 2547, น.17-21)

แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างผลงานศิลปะหรือสิ่งประดิษฐ์โดยปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าของความรู้อันเกิดจากค่านิยมและความเชื่อ ซึ่งสามารถจำกัดความหมายของสิ่งเหล่านี้ได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมโดยทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้เฉพาะตัวจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง จนก่อให้เกิดความเป็นระบบทางสังคมและข้อจำกัดต่าง ๆ ที่สังคมต้องรับผิดชอบร่วมกัน (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2547) ซึ่งสอดคล้องกับ ชนิดา เสงี่ยมไพศาลสุข (2550, น.79) ได้กล่าวไว้ว่าเป็นองค์ความรู้อันเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่สั่งสมอยู่ในตัวบุคคลจนกลายเป็นปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ในระดับสูงสุดที่บุคคลสามารถนำปัญหานี้ไปพัฒนาก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ นอกจากนี้ทักษะความสามารถเฉพาะตัวด้านความรู้อื่น ๆ ที่สามารถเพิ่มมูลค่าได้ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน ดังนั้น ทุนทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอันเกิดจากแนวคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต หรือค่านิยมที่ถูกสั่งสมมาตั้งแต่อดีต และถูกถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นจนเกิดเป็นคุณค่าอัตลักษณ์เฉพาะตัวของบุคคล ซึ่งเป็น

วัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยวัฒนธรรมเหล่านั้นจะถูกพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนทางด้านความรู้ที่ยังคงอยู่และส่งเสริมให้วัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยตามแนวคิดของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบทุนทางวัฒนธรรมสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ทุนที่ฝังอยู่ในตัวคน ซึ่งเป็นทุนที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และถูกหล่อหลอมทางสังคมจนกลายเป็นองค์ความรู้ที่ฝังอยู่ในร่างกายและจิตใจ เช่น ความรู้ ความคิด ความเชื่อ เป็นต้น ส่วนทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม เป็นทุนที่อยู่ในลักษณะของวัตถุหรือสิ่งของซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนเกิดเป็นคุณค่าเอกลักษณ์ในทุนทางวัฒนธรรม เช่น ภาพวาด รูปถ่าย หนังสือ เครื่องมือ เป็นต้น และทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน เป็นทุนที่เกิดจากการยอมรับของผู้คนในสังคมที่ถูกสั่งสมกันมาเป็นเวลานานจนเกิดเป็นคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ทางสังคม เช่น สถานศึกษา วัด เป็นต้น (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2557, น.36-38)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยนำแนวคิดการจัดการความรู้และแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้กับการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว โดยผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับวิธีวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วย

1. พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษาวิจัย คือ ชุมชนพุนบำเพ็ญ บริเวณริมคลองบางเชือกหนัง ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของเขตภาษีเจริญ จังหวัดกรุงเทพมหานคร เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ริมคลองที่มีการใช้เรือเป็นยานพาหนะมาตั้งแต่อดีต จึงมีผู้สืบทอดและสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เรือหางยาวได้จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ชุมชนพุนบำเพ็ญยังให้ความสำคัญกับการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว ทางผู้วิจัยจึงเห็นว่าชุมชนพุนบำเพ็ญ เป็นพื้นที่วิจัยที่ควรค่าแก่การศึกษาอย่างยิ่ง

2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้เน้นกระบวนการศึกษาโดยการกำหนดกลุ่มประชากรจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ด้วยการสนทนากลุ่มตัวอย่าง

และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งกำหนดได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้
1) กลุ่มผู้สืบทอด 3 คน 2) ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน 3 คน
และ 3) นักวิชาการด้านวัฒนธรรม 2 คน รวมผู้สัมภาษณ์ทั้งหมด 8 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก โดยแบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ 1.การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1.กลุ่มผู้สืบทอด 2.กลุ่มผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน และ 3.กลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรม โดยเตรียมคำถามแบบมีโครงสร้างและมีประเด็นคำถามหลักโดยยึดการตั้งคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อเป็นแนวทางให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์มากที่สุด และ 2. เครื่องบันทึกข้อมูล ได้แก่ โทรศัพท์ ไอแพด ปากกา กระดาษจดบันทึก เพื่อใช้สำหรับบันทึกข้อมูลให้ได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วนสมบูรณ์และช่วยอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลมากยิ่งขึ้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้
1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจดบันทึก การถ่ายภาพ และการสัมภาษณ์ และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมไว้แล้ว ผู้วิจัยนำมาศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัย โดยใช้ข้อมูลในการศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรือหางยาวจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หนังสือ บทความ และงานวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและข้อเท็จจริงของข้อมูลว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการรวบรวมข้อมูลนั้นมีความสอดคล้องกันหรือไม่ โดยวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ของนายกษิต์เดช เนื่องจำนงค์ และแนวคิดทฤษฎีทางวัฒนธรรมของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu)

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและมีประสิทธิภาพ เมื่อได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์แล้วจึงนำข้อมูลมาจัดทำเป็นข้อเสนอและนำเสนอข้อมูลเป็นแนวทางต่อไป

ผลการวิจัย

การจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง จำเป็นต้องศึกษาฐานองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่กระบวนการจัดการองค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่ารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมสามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่ฝังอยู่ในตัวคน ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม และทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว ชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร มี 6 กระบวนการ ดังนี้ 1. การบ่งชี้ความรู้ 2. การสร้างและแสวงหาความรู้ 3. การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ 4. การเรียนรู้ 5. การแลกเปลี่ยนความรู้ และ 6. การประยุกต์ใช้ความรู้ โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

1. ฐานองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว จากการศึกษาพบว่ารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมมีทั้งสิ้น 3 รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่ฝังอยู่ในตัวคน ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม และทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน ซึ่งสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

1.1 ทุนที่ฝังอยู่ในตัวคน (Embodied State) ได้แก่ 1. ประวัติของเรือหางยาวคลองบางเชือกหนัง แต่เดิมริมคลองบางเชือกหนังเป็นพื้นที่ทำนา ชาวบ้านมักจะนำพืชผลทางการเกษตรมาเร่ขายตามบริเวณลำคลอง นอกจากนี้วิถีชีวิตดั้งเดิมโดยส่วนมากมักจะใช้เรือในการสัญจรไปมาหาสู่กัน โดยจะมีท่าเรือขึ้นลงประจำบ้านแต่ละหลังและมีท่าเรือขึ้นลงตามจุดต่าง ๆ ของลำคลองซึ่งท่าเรือถือว่าเป็นส่วนสำคัญสำหรับชาวบ้านเพื่อให้สะดวกต่อการเดินทาง แต่ในปัจจุบันมีถนนตัดผ่านมากขึ้นและอุตสาหกรรมยานยนต์เข้ามาแทนที่อย่างรวดเร็ว จึงทำให้การใช้งานเรือลดลงอย่างเห็นได้ชัด 2. พัฒนาการของเรือหางยาวคลองบางเชือกหนัง ในอดีตเรือของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง

สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การใช้เรือเชิงพาณิชย์ เป็นการใช้เรือเพื่อบรรทุกสิ่งของขนาดใหญ่ เช่น เรือชะล่า เรือเมล์ เรือตุ้ตตุ้ เป็นต้น ส่วนการใช้งานเรืออีกประเภทหนึ่ง คือ การใช้เรือเชิงวิถีชีวิต เป็นการใช้เรือเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนริมคลองในการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น เรือบดเรือสำปั้น เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีการพัฒนาจนเป็นเรือหางยาว ซึ่งเป็นเรือที่นิยมใช้งานของคนริมคลองในปัจจุบัน แต่ยังคงมีปัจจัยทางด้านราคาที่ยังค่อนข้างสูง จึงทำให้ผู้คนริมคลองหันเหความสนใจไปที่เรือไฟเบอร์ และ 3. ความเชื่อเกี่ยวกับเรือหางยาวคลองบางเชือกหนัง มีความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านาง ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเรือที่คนขับเรือนับถือและกราบไหว้กันเป็นประจำก่อนแล่นเรือ โดยมีความเชื่อกันว่า แม่ย่านางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองปกป้องรักษาเรือ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อที่ว่า ห้ามเหยียบหัวเรือ เพราะถือว่าเป็นการลบหลู่และไม่ให้เกียรติแม่ย่านาง

1.2 ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม (Objectified State) ได้แก่ รูปลักษณ์เรือหางยาว เรือหางยาวมีลักษณะลำเรือกว้าง ส่วนหัวเรือและส่วนท้ายเรือจะเรียวแหลมและเชิดขึ้น โดยขนาดของเรือหางยาวแต่ละลำจะขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้งานหรือเจ้าของเรือ ซึ่งอาจมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยส่วนประกอบที่สำคัญของเรือ ได้แก่ ท้องเรือ กระจดกุงเรือ ทวนหัวเรือ มือลิง ไม้พื้นเรือ มอเตอร์เรือ กระจงเรือ และกราบเรือ นอกเหนือจากข้อมูลองค์ประกอบของเรือแล้ว ขั้นตอนการต่อเรือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้ทราบถึงองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว และอีกหนึ่งขั้นตอนที่สำคัญ คือ การขัน หรือการซ่อมเรือ เป็นขั้นตอนที่จะใช้งานก็ต่อเมื่อเรือเกิดการชำรุดหรือเสียหาย

1.3 ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน (Institutionalization State) ได้แก่ ความเป็นวิถีชุมชนในการดำเนินชีวิตร่วมกับเรือหางยาว ชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังแสดงให้เห็นถึงความเป็นสถาบันหรือองค์กรผ่านความเป็นชุมชนและวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบวิถีชีวิตนี้มีความเป็นมาอย่างยาวนานและถูกส่งต่อจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งจนกลายเป็นสังคมทางวัฒนธรรม

ของชุมชน ดังนั้นเรื่องราววิถีชีวิตของผู้คนริมคลองในชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญที่ชุมชนได้หวงแหนและรักษาเรือหางยาว ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ จนเกิดเป็นมิติของการนำเรือมาพัฒนาต่อยอดเชิงเศรษฐกิจ ทำให้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวสามารถยังคงดำรงอยู่อย่างยั่งยืนภายในพื้นที่ของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังได้ต่อไป

ภาพที่ 1 การจำแนกประเภทของทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว
ชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง
(ที่มา : พิมพ์รัก รัตนการกิจ, 2566)

2. กระบวนการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวสามารถจำแนกออกเป็น 6 กระบวนการ ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ โดยมีรายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การบ่งชี้ความรู้ มีการบ่งชี้ความรู้จากแหล่งความรู้ทั้ง 2 ประเภทเป็นหลักคือ 1. ความรู้ประเภทฝังลึก (Tacit Knowledge) ได้แก่ กลุ่มผู้สืบทอดและผู้มีองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวภายในชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง และ 2. ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ได้แก่ งานวิจัย บทความ และองค์ความรู้ทางดิจิทัล ซึ่งความรู้ทั้งสองประเภทในข้างต้นมีบทบาทสำคัญในการจัดเก็บความรู้ เพื่อกระบวนการในการสืบค้นหรือจำแนกองค์ความรู้ อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2.2 การสร้างและแสวงหาความรู้ เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โดยเกิดจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การสังเกต การพูดคุย ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากความผูกพันและความคุ้นชินของคนริมคลองกับเรือ เช่น การเรียนรู้การต่อเรือจากบรรพบุรุษหรือผู้สืบทอดทางวัฒนธรรม การสังเกตวิธีการเล่นเรือหางยาว หรือการหีบจับอุปกรณ์ต่าง ๆ ของเรือ

2.3 การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ ได้แก่ 1. งานวิจัย เป็นผลงานทางวิชาการและวิทยานิพนธ์ในรูปแบบดิจิทัลที่เคยมีผู้ศึกษาไว้ในอดีต 2. วิดีทัศน์ เป็นการจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัลและสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ทั้งภาพเคลื่อนไหวและเสียงไปพร้อม ๆ กัน 3. เว็บไซต์ เป็นฐานองค์ความรู้การจัดเก็บขนาดใหญ่และสามารถเข้าถึงได้ง่าย และ 4. สื่อสังคม หรือ Social Media เป็นการเข้าถึงความรู้ที่สามารถแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้คนที่สนใจในเรื่องเดียวกันได้ ซึ่งรูปแบบการจัดเก็บและเข้าถึงความรู้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยให้การจัดเก็บและการเข้าถึงความรู้มีประสิทธิภาพและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

2.4 การเรียนรู้ ในอดีตมีการเรียนรู้ผ่านการศึกษาในระบบซึ่งเป็นหลักสูตรชุมชนที่จะช่วยให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงวัฒนธรรมที่มีในท้องถิ่นของตนเอง

จนนำไปสู่การอนุรักษ์วัฒนธรรม แต่ในปัจจุบันการเรียนรู้หลักสูตรดังกล่าวไม่พบแล้วในพื้นที่การศึกษานอกระบบ จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการเรียนรู้ที่ภายในพื้นที่ยังมีการเรียนการสอน โดยสถานที่ของการศึกษานอกระบบจะอยู่ภายในบริเวณชุมชนพูนบำเพ็ญ

2.5 การแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นกระบวนการในการแลกเปลี่ยน แบ่งปัน เผยแพร่ กระจาย ถ่ายโอนข้อมูลความรู้ทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ไปสู่สาธารณะชนผ่านทางสื่อกระแสหลัก ได้แก่ โทรทัศน์ช่อง Thai PBS มีการจัดทำสื่อวิดีโอและมีเนื้อหาของการเผยแพร่เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนวิถีชีวิตริมคลองของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 - 2567 มีการเผยแพร่สื่อวิดีโอทางแพลตฟอร์มออนไลน์ของช่อง Thai PBS จำนวน 5 วิดีโอ และมียอดผู้เข้าชมมากกว่า 800,000 ครั้ง ถือว่าเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมจนเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้

2.6 การประยุกต์ใช้ความรู้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามกาลเวลา รวมถึงการเข้ามาของอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การใช้งานเรือหางยาวต้องประยุกต์ไปตามบริบททางสังคมที่เกิดขึ้น เพื่อให้เรือหางยาวยังสามารถคงอยู่ได้ทุกยุคทุกสมัย โดยเรือหางยาวถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งส่วนมากจะเป็นการท่องเที่ยวทางน้ำในรูปแบบการท่องเที่ยวตามสถานที่ทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าเรือหางยาวยังถูกนำไปใช้ทางการคมนาคมขนส่งคนเชิงพาณิชย์ ซึ่งการใช้งานของเรือในอดีตจะเป็นการใช้งานเพื่อการเดินทางไปมาหาสู่กัน แต่ในปัจจุบันได้มีการประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการใช้งานของผู้คน โดยนำเรือหางยาวมาดัดแปลงเป็นการบริการเรือขนส่งคนไปยังท่าเรือต่าง ๆ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการคมนาคมทางน้ำให้สามารถคงอยู่ได้ในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป จากการพัฒนาเรือหางยาวและประยุกต์ใช้เรือให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เรือหางยาวกลับมาเป็นที่นิยมและสามารถคงอยู่คู่กับแม่น้ำลำคลองได้ต่อไป

ภาพที่ 2 กระบวนการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว
(ที่มา : พิมพ์รัก รัตนการกิจ, 2566)

3. แนวทางการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว

ประการที่หนึ่ง คือ คน (People) ผู้สืบทอดและผู้มีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญที่สุดในการอนุรักษ์และรักษาทุนทางวัฒนธรรมนี้ให้คงอยู่ ซึ่งบุคคลที่ควรเข้ามามีบทบาทในการสืบทอดองค์ความรู้คือผู้คนในชุมชน ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวจะยังคงอยู่ได้ต่อเมื่อมีการสืบสานองค์ความรู้อย่างเข้มแข็งโดยเริ่มจากเยาวชนหรือผู้คนในชุมชน

ประการที่สอง คือ กระบวนการ (Process) ซึ่งกระบวนการในการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว มีดังนี้ 1.การบ่งชี้ความรู้ 2.การสร้างและแสวงหาความรู้ 3.การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ 4.การเรียนรู้ 5.การแลกเปลี่ยนความรู้ และ 6.การประยุกต์ใช้ความรู้ ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ทราบถึงองค์ความรู้

ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวที่สำคัญจนนำไปสู่การสงวนรักษาไว้ของทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวให้คงอยู่ในบริเวณชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังต่อไป อีกทั้งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง ได้แก่ ภาครัฐและสถานศึกษา เป็นส่วนสนับสนุนที่สำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้กระบวนการต่าง ๆ สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพในการจัดการความรู้มากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม คือ เทคโนโลยี (Technology) เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการจัดเก็บองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวไว้อย่างเป็นระบบ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่ายและสามารถเผยแพร่องค์ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังในระบบเทคโนโลยีจะยังมีไม่มากนัก แต่ในอนาคตระบบสารสนเทศนี้จะเข้ามามีบทบาทอย่างมากและจะเป็นส่วนช่วยที่ทำให้องค์ความรู้จะคงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

สรุปและอภิปรายผล

1. องค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว ผลการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า องค์ความรู้เรือหางยาวเป็นส่วนหล่อหลอมที่ทำให้เกิดเรือหางยาวซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันองค์ความรู้ส่วนมากจะอยู่ในตัวบุคคลหรือผู้สืบทอดที่อยู่ภายในพื้นที่ และองค์ความรู้ที่คงอยู่ยังเป็นองค์ความรู้แบบดั้งเดิมอย่างในอดีต แต่จากความแปรผันทางบริบทของสังคมทำให้องค์ความรู้เรือหางยาวจึงต้องปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้เรือหางยาวยังคงอยู่รอดได้และเกิดการพัฒนาค่อยๆ กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการพัฒนามิติทางสังคมของชุมชนอีกด้วย ถึงแม้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อองค์ความรู้เรือหางยาว แต่คุณค่าและความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวจะยังคงอยู่อย่างยั่งยืนในสังคมวัฒนธรรมแห่งสายน้ำชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังต่อไป ซึ่งจากผลการวิจัยในครั้งนี้ สอดคล้องกับปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) ที่ได้กล่าวไว้ว่าทุนทางวัฒนธรรมเป็นองค์ความรู้อันเกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมอยู่ในตัวบุคคล จนกลายเป็น

ปัญญาที่บุคคลสามารถนำความรู้นี้ไปพัฒนาก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ (Bourdieu, 1997, pp.46-75 อ้างถึงใน รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2557, น.36-38) และสอดคล้องกับ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2547) ที่กล่าวว่าทุนทางวัฒนธรรมเป็นคุณค่าของความรู้ที่พัฒนาไปสู่ความเป็นภูมิปัญญา โดยทุนทางวัฒนธรรมสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นได้จนก่อให้เกิดความเป็นสังคมที่ต้องมีส่วนร่วมกัน

2. การจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวพบว่า องค์ความรู้เรือหางยาวเป็นส่วนหนึ่งก่อให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง เมื่อนำองค์ความรู้หลายองค์ประกอบมารวบรวมเข้าด้วยกันแล้ว ทำให้เกิดทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อการสงวนรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์ของทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวไว้กับชุมชน ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังสามารถแบ่งออกได้ทั้งสิ้น 3 รูปแบบ คือ

1. ทุนที่ฝังอยู่ในตัวคน (Embodied State) ได้แก่ ประวัติของเรือหางยาวคลองบางเชือกหนัง พัฒนาการของเรือหางยาวคลองบางเชือกหนัง และความเชื่อเกี่ยวกับเรือหางยาวคลองบางเชือกหนัง ซึ่งเป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge)
2. ทุนที่ทำให้อยู่ในรูปของวัตถุหรือที่เป็นรูปธรรม (Objectified State) ได้แก่ รูปลักษณ์เรือหางยาวคลองบางเชือกหนัง สามารถแบ่งเป็นองค์ประกอบของเรือหางยาวและขั้นตอนการต่อเรือหางยาว ซึ่งเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และ
3. ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน (Institutionalization State) ได้แก่ ความเป็นวิถีชีวิตชุมชนในการดำเนินวิถีชีวิตร่วมกับเรือหางยาว ซึ่งบอกเล่าถึงคุณค่าและความสำคัญของเรือหางยาวที่เป็นส่วนหนึ่งในการหล่อหลอมความเป็นชุมชนจนทำให้เกิดวัฒนธรรมของพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังมีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวทั้งสิ้น 6 กระบวนการ ได้แก่ 1. การบ่งชี้ความรู้ จากแหล่งความรู้ประเภทฝังลึกและความรู้ประเภทชัดแจ้ง 2. การสร้างและแสวงหาความรู้ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์ตรง 3. การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ ได้แก่

งานวิจัย วิดีทัศน์ เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ 4. การเรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ 5. การแลกเปลี่ยนความรู้ ได้แก่ สื่อกระแสหลักและสื่อทางเลือก และ 6. การประยุกต์ใช้ความรู้ ในเชิงการท่องเที่ยวและการคมนาคมขนส่งเชิงพาณิชย์ ดังนั้นกระบวนการจัดการองค์ความรู้จะเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมและอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวให้สามารถคงอยู่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังได้ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ กษิต์เดช เนื่องจำนงค์ (2563) ได้เสนอว่า กระบวนการจัดการความรู้มีทั้งสิ้น 6 กระบวนการ ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นกลไกหนึ่งที่จะเข้ามาช่วยในการสงวนรักษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

3. แนวทางการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า แนวทางการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง มีความสำคัญกับผู้คนในชุมชนและกลุ่มผู้สืบทอดในพื้นที่มากที่สุดโดยเฉพาะเยาวชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจนนำไปสู่แหล่งความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถกระจายความรู้ให้คงอยู่ได้ในพื้นที่ต่อไป โดยกระบวนการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว ทั้ง 6 กระบวนการต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานทางภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่จะเข้ามามีบทบาทในการจัดการให้องค์ความรู้ถูกจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และเข้าถึงได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นแนวทางการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวของชุมชนย่านคลองบางเชือกหนังจะต้องนำความรู้ที่ได้จากคนหรือกลุ่มผู้สืบทอดมาเป็นส่วนขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดระบบของกระบวนการจัดการความรู้และเทคโนโลยี จนนำไปสู่ความคงอยู่ขององค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวในพื้นที่อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ น้าทิพย์ วิภาวิน (2547, น.17-21) ที่เสนอว่า ผลสำเร็จของการจัดการความรู้เกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ

ได้แก่ การร่วมมือของคน (People) กระบวนการ (Process) และเทคโนโลยี (Technology) ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วิจารย์ พานิช (2546) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการความรู้ที่ใช้คนเป็นหลัก หากมีการร่วมมือระหว่าง คน กระบวนการ และเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ จะก่อให้เกิดผลสำเร็จของการจัดการความรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด

เอกสารอ้างอิง

- กษิด์เดช เนื่องจำนงค์. (2563). การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรม. *ว.ทีทัศน์วัฒนธรรม*, 19(2), 216-228.
- กীরติ ยศยิ่งยง. (2549). *การจัดการความรู้ในองค์การ และกรณีศึกษา*. มิสเตอร์ ก๊อปปี้.
- ชนิดา เสจี่ยมไพศาลสุข. (2550). *เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์*. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2547). *ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจและการจัดการยุคใหม่*. พี.เอ. ลีฟวิง.
- น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2547). *การจัดการความรู้กับคลังความรู้*. เอสอาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- บดินทร์ วิจารณ์. (2547). *การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ*. เอ็กซ์พอร์ตเน็ท.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*. เอ็กซ์พอร์ตเน็ท.
- พิมพ์รัก รัตนการกิจ. (2566). *กระบวนการจัดการความรู้จากนักวิชาการ* [ตาราง]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2566). *กระบวนการจัดการองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาว* [รูปภาพ]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2566). *การจำแนกประเภทของทุนทางวัฒนธรรมเรือหางยาวชุมชนย่านคลองบางเชือกหนัง* [รูปภาพ]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิจารณ์ พานิช. (2546). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้*. อมรินทร์.
- _____. (2548). *การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ*. สุขภาพใจ.
- รัฐบาลไทย. (2564). *ไทยติดอันดับ 7 ของโลก ประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด ปี 2021*. สืบค้น 22 ตุลาคม 2565. จาก <https://www.thaigov.go.th/infographic/contents/details/3756>
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2557). *มนทัศน์ชนชั้นและทุนของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ*. *ว.เศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 2(1), 36-39.

สมชาย นำประเสริฐชัย. (2558). *การจัดการความรู้*. ซีเอ็ดยูเคชั่น.

อรุณี ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์. (2554). *ทุนทางวัฒนธรรมในแบบจำลองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ*. ใน *การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 49*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.